

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผลการศึกษา และข้อเสนอแนะ

การศึกษาการมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กรณีศึกษาชุมชนบ้านปางถ้ำ ตำบลวังทอง อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อวิเคราะห์การมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนบ้านปางถ้ำ 2) เพื่อศึกษาความสำเร็จและอุปสรรคจากการมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนบ้านปางถ้ำ โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการศึกษาจากเอกสาร ศึกษาจากตัวบุคคล การสังเกตอย่างเป็นทางการ การสังเกตอย่างไม่เป็นทางการ และการสนทนากลุ่ม จัดทำกระบวนการนำเสนอในเชิงพรรณนา ผู้วิจัยสรุป อภิปรายผลการศึกษา และข้อเสนอแนะ ไว้ดังนี้

5.1 สรุป

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องทางกายภาพที่มีความเกี่ยวข้องกับคน วิถีชีวิต สังคม และการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนบ้านปางถ้ำ คนในชุมชนต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงและความขัดแย้งในการจัดการสิ่งแวดล้อม การเผชิญหน้าของการช่วงชิงและจัดสรรทรัพยากรในชุมชน การใช้กระบวนการจัดการสิ่งแวดล้อมแบบมีส่วนร่วมของคนในชุมชนบ้านปางถ้ำจึงเป็นเครื่องมือสำคัญที่สร้างความเข้มแข็งในสิทธิการจัดการทรัพยากรในชุมชนโดยคนในชุมชน

คนในชุมชนบ้านปางถ้ำเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เนื่องจากได้ใช้ชีวิตผูกพันกับธรรมชาติหลายชั่วอายุคนในลักษณะของการบริโภค การพัฒนา ระบบการผลิต ตลอดจนการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ในทางเศรษฐกิจ โดยมีระบบเครือญาติเป็นระบบหลักในการจัดการทรัพยากรในชุมชนที่อยู่บนพื้นฐานของธรรมชาติและวัฒนธรรม เอื้อประโยชน์ในด้านการให้ความรู้และสื่อความหมายถึงคุณประโยชน์ของสิ่งแวดล้อม และให้องค์กรท้องถิ่นมีส่วนสำคัญในการเข้าร่วมผลักดันให้เกิดการบริหารจัดการโดยชุมชน เพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนอย่างยั่งยืน

การจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของคนในชุมชนบ้านปางถ้ำ มองทรัพยากรป่าไม้ ดินและน้ำ เป็นระบบที่มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของคน โดยคำนึงถึงผลประโยชน์และหน้าที่ของทรัพยากรแต่ละชนิดต่อคนในชุมชนในเชิงกายภาพและจิตใจ ผ่านวิถีการดำรงชีวิต วัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อ และการได้รับผลประโยชน์จากทรัพยากร มีการกระจายอำนาจสู่ชุมชน โดยคนในชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการเพื่อผลประโยชน์ส่วนรวมเป็นส่วนใหญ่ และคำนึงถึงความหลากหลายทางชีวภาพและวัฒนธรรมของชุมชน โดยเกิดการมีส่วนร่วมในด้านการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีความเอื้ออาทรต่อสิ่งแวดล้อม กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เกิดขึ้นเน้นการสื่อความหมายธรรมชาติ ความสัมพันธ์ทางสังคมวัฒนธรรมของคนในชุมชนกับระบบนิเวศ องค์กรท้องถิ่นที่ให้การสนับสนุนและผลักดันให้เกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมร่วมกันชุมชน เป็นผลทำให้เกิดอำนาจทางสังคมในการต่อการจัดการทรัพยากรของชุมชนโดยคนในชุมชน

จึงสามารถกล่าวได้ว่า การจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนบ้านปางถ้ำทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ช่วยชี้ให้เห็นทิศทางของการจัดการที่มีผลต่อระบบนิเวศและวิถีชีวิตของคนในชุมชนได้อย่างชัดเจน ในขณะที่เดียวกันก็มีผลในด้านการทำลายภูมิปัญญาท้องถิ่น เกิดการแก่งแย่งทรัพยากรและเกิดความไม่เสมอภาคในการรับผลประโยชน์ หากมองในด้านวัฒนธรรมทำให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับป่าภายใต้ระบบนิเวศเดียวกัน เนื่องจากความสัมพันธ์ดังกล่าวเป็นพัฒนาการทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ของชุมชนไปพร้อมๆ กัน ทำให้เกิดการดำรงไว้ซึ่งพิธีกรรม จารีตประเพณีต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรของชุมชนอย่างเป็นธรรม เป็นการให้ความเคารพอัตลักษณ์ของวัฒนธรรม ซึ่งมีวิถีชีวิต จารีตประเพณี กฎเกณฑ์ในการรักษาป่าซึ่งถือเป็นสิทธิโดยชอบธรรมของคนในชุมชน การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจึงเป็นกระบวนการแสวงหาทางเลือกเพื่อกำหนดทิศทางการพัฒนาตนเองบนพื้นฐานของลักษณะทางสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมในชุมชนบ้านปางถ้ำ โดยคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเป็นสำคัญ

สำหรับการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนนั้นพบว่า คนในชุมชนมีการร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการปรับปรุง พื้นฟูทรัพยากรและแหล่งธรรมชาติและวัฒนธรรมที่เข้าไปใช้บริการอย่างสม่ำเสมอ สามารถให้ข้อมูล แนะนำ และตักเตือนนักท่องเที่ยวให้เข้าใจในเรื่องสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรมของชุมชน มีการคัดแยกและจัดการขยะทั้งในครัวเรือน ชุมชนและสถานที่ท่องเที่ยวอย่างถูกวิธีและเกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม น้ำเสียที่เกิดจากครัวเรือนมีจำนวนไม่มากและไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม น้ำเสียจากการทำการเกษตร ใช้วิธีการทำข้อตกลงในการควบคุมปริมาณในการใช้สารเคมีและ

สนับสนุนการใช้น้ำหมักชีวภาพจากต้นสะเดาเพื่อใช้ในการเกษตร การรักษาป่าไม้ในชุมชนใช้วิธีการจัดสรรพื้นที่ป่าใช้สอย และเขตพื้นที่อนุรักษ์สำหรับให้ทรัพยากรเจริญเติบโตได้ตามธรรมชาติ ร่วมกับพิธีกรรมที่สำคัญของคนในชุมชน

ผลการวิจัย แสดงให้เห็นถึงลักษณะการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมของคนในชุมชนบ้านปางงั่วที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาความเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อมต่อวิถีการดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม เนื่องจากความต้องการทางด้านเศรษฐกิจเป็นสิ่งสำคัญ ส่วนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีได้มีมาตรการในการควบคุมผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม ยิ่งทำให้เพิ่มพูนแรงต้อปัญหาความเสื่อมโทรมอย่างทวีคูณ จนทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนบ้านปางงั่ว โดยคำนึงถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนกับทรัพยากรธรรมชาติแบบองค์รวม คนในชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยคำนึงถึงประโยชน์และหน้าที่ของทรัพยากรแต่ละชนิด การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมวัฒนธรรมของชุมชนที่ส่งผลถึงสภาพแวดล้อมต่อวิถีชีวิตและการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชน จึงกล่าวได้ว่า การมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ก่อให้เกิดทั้งความสำเร็จและอุปสรรคทางสังคม วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความสำเร็จที่เกิดขึ้นสะท้อนให้เห็นถึงศักยภาพของคนในชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ภายใต้อิทธิพลในการพัฒนาต่อส่วนรวม ส่วนอุปสรรคที่เกิดขึ้นถือเป็นบทเรียนชิ้นสำคัญในการนำมาพัฒนา ปรับปรุงการจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้เกิดความยั่งยืนทั้งในด้านของสังคม ประเพณีวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมในชุมชน

5.2 อภิปรายผลการศึกษา

การจัดการสิ่งแวดล้อมของคนในชุมชนมีพัฒนาการมากจากการที่ต่างคนต่างมีสิทธิจัดการทรัพยากรที่อยู่ในการครอบครองของตนเอง จนก่อให้เกิดการบุกรุกพื้นที่อุทยานแห่งชาติ โดยไม่มีมาตรการในการควบคุมที่ชัดเจน ต่อมาเมื่อทรัพยากรมีจำนวนจำกัดและเสื่อมสภาพลงส่งผลให้ผลิตผลจากทรัพยากรไม่เพียงพอต่อความต้องการของประชากรที่เพิ่มมากยิ่งขึ้น และเกิดความเสื่อมโทรมทางสิ่งแวดล้อม จึงก่อให้เกิดการร่วมชี้แจงถึงปัญหาและต้นเหตุของปัญหา จนนำไปสู่การมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมขึ้นในชุมชน กระทั่งเกิดกระแสการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จึงทำให้มีการจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อเอื้อประโยชน์ต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอีกแนวทางหนึ่ง เพื่อเพิ่มความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมในชุมชน ซึ่งงานวิจัยของกาญจนา แก้วเทพ (2533) สามารถอธิบายปรากฏการณ์ที่ก่อให้เกิดการจัดการขึ้นในชุมชน คือ สภาพของชุมชนต้องมีตัวบ่งชี้ คือ 1) แรงเกาะเกี่ยวอันเป็นความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างบุคคลที่

มีทั่วไปในการปฏิบัติในชีวิตประจำวัน 2) มีปัจจัยในการดำรงชีวิตอย่างเพียงพอ เช่นความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรต่อการผลิต และ 3) การจัดการภายในที่มีอิสระต่อกระบวนการตัดสินใจในมิติต่างๆ เช่นมิติทางเศรษฐกิจ มิติการจัดการทรัพยากรกับความสัมพันธ์ทางสังคม โดยตัวบ่งชี้ของสภาพชุมชนในเรื่องการมีปัจจัยในการดำรงชีวิตอย่างเพียงพอที่ไม่สอดคล้องกับทรัพยากรที่ลดน้อยลง จึงทำให้เกิดการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมขึ้นในชุมชน

การมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบ้านปางถ้ำ เป็นการจัดการที่อยู่บนพื้นฐานทางธรรมชาติและวัฒนธรรมของชุมชน เนื่องจากทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมในชุมชนถูกใช้ประโยชน์ในด้านการเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ สอดคล้องกับ ภราเดช พัทธวิเชียร (2542) ที่กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จำเป็นที่สุดก็คือการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนเสริมสร้างองค์ความรู้ต่างๆ เพื่อเป็นการลดช่องว่างของความอ่อนด้อย เพราะองค์ประกอบการมีส่วนร่วมของชุมชนมีความจำเป็น เนื่องจากทรัพยากรการท่องเที่ยว คือ ธรรมชาติ ระบบนิเวศชุมชน สังคม ดังนั้นถ้าชุมชนไม่แข็งแรงก็จะทำให้การพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นไปอย่างไม่มั่นคงและก้าวหน้า ดังนั้นในการดำเนินการมีส่วนร่วมด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบ้านปางถ้ำ จำเป็นต้องนำองค์ประกอบหลักที่ได้กล่าวมาข้างต้นมาจัดการให้ครบสมบูรณ์ เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ถูกต้องเหมาะสม สอดคล้องกับบริบทชุมชน อันนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

การพัฒนาองค์กรชุมชนให้มีความเข้มแข็งมีศักยภาพในการพัฒนาให้สามารถพึ่งตนเองได้นั้น ต้องใช้ยุทธศาสตร์ในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งเป็นกระบวนการสร้างจิตสำนึก และเป็นการสร้างแรงจูงใจให้ประชาชนตระหนักถึงการเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาและการคืนอำนาจให้แก่ประชาชน ให้มีความสามารถเข้าไปเกี่ยวข้องกับกิจกรรมการพัฒนา (สุขจิต คำนวนศิลปี, 2550) โดยมีกลุ่มเป้าหมายคือคนในชุมชนและมีพื้นฐานที่สำคัญ คือกระบวนการเรียนรู้เริ่มต้นจากการพัฒนาระดับปัจเจก เพื่อให้ประชาชนมีความสามารถในการวิเคราะห์ปัญหา การวางแผน การตัดสินใจแก้ปัญหา หลังจากนั้นจะรวมกลุ่มกันเพื่อแก้ไขปัญหาในระดับท้องถิ่น ซึ่งจะทำให้มีพลังในการต่อรองมากขึ้น องค์กรท้องถิ่นต้องมีการจัดการกระบวนการเรียนรู้ให้กับกลุ่มผู้นำและเครือข่าย โดยการจัดเวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การจัดทัศนศึกษาดูงาน การจัดฝึกอบรม การลงมือปฏิบัติ และการสรุปบทเรียนอย่างต่อเนื่อง

องค์การบริหารส่วนตำบลวังทอง โรงเรียนบ้านปางถ้ำ และอุทยานแห่งชาติดอยหลวงเชียงราย มีส่วนสำคัญในการผลักดันและให้การสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมของคนในชุมชน โดยมีความเข้าใจที่จะประสานความร่วมมือกับคนในชุมชนในการจัดการทรัพยากรในพื้นที่ สอดคล้อง

กับแนวคิดการจัดการทรัพยากรของ Bruce (1997 อ้างใน สถาบันดำรงราชานุภาพ, 2542) ที่ได้กล่าวไว้ว่า สิ่งที่เป็นหัวใจของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งผู้ที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็น นักวางแผน นักสิ่งแวดล้อม ข้าราชการและประชาชน ฯลฯ ต้องทำความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง คือ แม้ว่าทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจะเป็นเรื่องทางกายภาพ แต่ก็เกี่ยวข้องกับคน วิถีชีวิต และสังคมโดยรวม ซึ่งผู้ที่เกี่ยวข้องต้องเผชิญหน้ากับการเปลี่ยนแปลง (Change) ความสลับซับซ้อน (Complexity) ความไม่แน่นอนหรือความไม่คงที่ (Uncertainty) และความขัดแย้ง (Conflict) และกระบวนการหนึ่งที่น่าจะเป็นเครื่องมือในการลดการเผชิญหน้าและความแตกแยกของการช่วงชิงและจัดสรรทรัพยากรธรรมชาติในปัจจุบัน คือ การใช้กระบวนการพัฒนาคนและศักยภาพของคนและชุมชนเพื่อการพัฒนา และจัดสรรทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแบบมีส่วนร่วมของประชาชน การศึกษาของโกศล ศรีประศาสตร์ (อ้างแล้ว) ถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในเขตอุทยานเขาหลัก-ลำรู่ จังหวัดพังงา พบว่า ประชาชนมีความพร้อมที่จะดำเนินการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในอุทยานแห่งชาติเขาหลัก-ลำรู่ ถ้าหน่วยงานภาครัฐส่งเสริมอย่างจริงจัง จากปัจจัยสนับสนุนต่อความสำเร็จในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เชื่อว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในอุทยานแห่งชาติเขาหลัก-ลำรู่ จะประสบความสำเร็จเป็นรูปธรรมแต่ต้องคำนึงถึงการเปิดโอกาสให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียมกันในฐานะเจ้าของทรัพยากร และสอดคล้องกับการศึกษาของ สรัสวดี อาสาสรรพกิจ (2542) ที่กล่าวว่า การพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เป็นกระบวนการที่เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่นั้นๆ ได้ร่วมกันคิด พิจารณาและตัดสินใจในการจัดการท่องเที่ยวในด้านที่ตนเองถนัดและมีศักยภาพเพียงพอ รวมทั้งโอกาสที่จะได้เรียนรู้ซึ่งกันและกันระหว่างภาครัฐ เอกชน และประชาชนในท้องถิ่นนั้นๆ

อย่างไรก็ตาม การพัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้น จำเป็นต้องอาศัยงบประมาณในการจัดซื้อจัดจ้างหลายประการ จึงมีหน่วยงานจากท้องถิ่นเข้ามาให้ความช่วยเหลือหลายหน่วยงาน การจัดการสิ่งแวดล้อมทางด้านกายภาพของชุมชนยังต้องพึ่งพารัฐในการปรับปรุงพัฒนาพื้นที่ การให้ความรู้แก่ชุมชน เพราะแหล่งท่องเที่ยวที่เสื่อมโทรมประสบปัญหาด้านความสะอาดและความสมบูรณ์ของระบบนิเวศ ส่งผลกระทบต่อแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนด้วย สอดคล้องกับการศึกษาของ อรรถัย อาจอ่ำ (2531) ที่กล่าวถึงการพึ่งตนเอง จำเป็นต้องอาศัยการสนับสนุนทางการเงินจากองค์กร และการหาปัจจัยส่งเสริมหรือสนับสนุนจากภายนอกที่ขาดแคลนบทบาทของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงเน้นการให้การสนับสนุนและส่งเสริม โดยไม่ได้เข้าไปเกี่ยวข้องหรือมีบทบาทในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว

การจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนบ้านปางถ้ำ สิ่งเห็นความสำคัญ
 ของทรัพยากรธรรมชาติต่อวิถีการดำรงชีวิตเป็นสิ่งสำคัญ เนื่องจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศถูกวางไว้เป็น
 เพียงกิจกรรมเสริมที่ได้รับผลประโยชน์จากการจัดการสิ่งแวดล้อม จึงทำให้เกิดการเข้าร่วมของ
 หน่วยงานหลายฝ่ายในชุมชน เพื่อลดปัญหาความขัดแย้งและการแข่งขันทรัพยากรในการดำรงชีวิต
 และคนในชุมชนต่างตระหนักถึงการอนุรักษ์ระบบนิเวศธรรมชาติที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมเป็น
 อย่างดี แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเข้ามาในชุมชน เพื่อพัฒนาให้ชุมชนแห่งนี้กลายเป็นแหล่ง
 ท่องเที่ยวและได้กลายเป็นอาชีพเสริมเพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชนทั้งทางตรงและทางอ้อม การ
 อาศัยพื้นฐานด้านอาชีพเสริมเป็นหลักในการรวมกลุ่ม เป็นการสร้างศักยภาพในการพึ่งตนเองให้กับ
 ชุมชนได้ (ถวิล ภัณฑชาญพิเศษ, 2538) โดยเลือกที่จะอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม
 มากกว่าการสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และสามารถดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิง
 นิเวศในเชิงอนุรักษ์ควบคู่กัน กับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีจิตสำนึกต่อสังคมโดยรวม

จะเห็นได้ว่า การมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศใน
 ชุมชนบ้านปางถ้ำประสบความสำเร็จในด้านการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่ดีขึ้น เกิดการจ้างงาน
 โดยคนในชุมชน เกิดการฟื้นฟูและสืบสานวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตและสิ่งแวดล้อม และ
 กระชับความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนให้มากยิ่งขึ้น เช่นเดียวกับนำชัย ทนุผล (อ้างแล้ว) ที่มอง
 ว่า ผลประโยชน์โดยตรงที่ชุมชนได้รับจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้แก่ การสร้างงาน การพัฒนา
 อาชีพที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ระบบการตลาดและระบบการผลิตวัตถุดิบท้องถิ่นเพื่อป้องกัน
 ระบบตลาด ส่งผลให้เกิดรายได้จากแหล่งรายได้ใหม่ ทั้งยังทำให้ชุมชนเกิดการพัฒนาด้าน
 สร้างสรรค์ขึ้น มีการติดต่อทางสังคมที่มีรูปแบบมากขึ้น และมีสาธารณูปโภคที่ดีขึ้นตามไปด้วย จน
 นำไปสู่ความการเข้าร่วมจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในทุกขั้นตอนของการดำเนิน
 กิจกรรม โดยมองว่าตนเป็นเจ้าของทรัพยากรในชุมชนที่ต้องร่วมกันดูแล แต่ในการดำเนินการใดๆ
 ที่เกิดจากคนหมู่มากย่อมทำให้เกิดอุปสรรคจากการดำเนินกิจกรรมหรือผลจากการดำเนินกิจกรรม
 ไม่มากนัก

อุปสรรคหรือปัญหาที่เกิดจากการมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยว
 เชิงนิเวศในกระทบต่อสภาพเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม คล้ายคลึงกับ มนต์
 สุวรรณ (2541) และ ปุสดี อากมานนท์ มอนซอน (อ้างแล้ว) ในการศึกษาผลกระทบจากการ
 ท่องเที่ยว คือ ประชาชนท้องถิ่นได้รับผลประโยชน์และโอกาสในการประกอบอาชีพเสริมและมี
 รายได้ แต่ผลเสียก็มีหลายด้านเช่นกัน คือ ด้านกายภาพ ด้านสังคมและด้านวัฒนธรรม เกิดการเสื่อม
 โทรมของสิ่งแวดล้อม การพังทลายของดิน เพราะมีการแสวงหาเส้นทางเดินใหม่ๆ ตลอดจนไม่มี
 การบริหารที่ดี สอดคล้องกับการการศึกษาของสุนัยวิชัยป้าไม้ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (2538)

เรื่อง โครงการศึกษาการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ ที่ได้นำแนวคิดของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ประสานระหว่างเศรษฐกิจและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเข้าด้วยกัน แล้วนำมาประยุกต์ใช้เป็นหลักการพื้นฐานในการวางแผนการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการท่องเที่ยว พบว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องระมัดระวังไม่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือทำลายคุณค่าของระบบนิเวศ ขณะเดียวกันก็ช่วยสร้างโอกาสทางด้านเศรษฐกิจต่อประชาชนในท้องถิ่นด้วย เช่นเดียวกับการศึกษาวิจัยการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่และสถาบันดำรงราชานุภาพ สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย (2541) ทำการศึกษาประเด็นเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของการท่องเที่ยวโดยทั่วไปกับชุมชนท้องถิ่น พบว่า มีปัญหาอุปสรรคและข้อจำกัดในการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวหลายประการ ได้แก่ ข้อจำกัดด้านงบประมาณ ด้านบุคลากร ด้านการประสานงาน ขอบเขตอำนาจหน้าที่ การออกกฎหมายและข้อบังคับ ตลอดจนปัญหาความขัดแย้งทั้งภายในและภายนอกองค์กร แนวทางการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวในอนาคตได้เสนอไว้ว่า ควรผนึกเอาการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยอาศัยองค์กรท้องถิ่นเป็นเป้าหมายหลักในการพัฒนา ทั้งนี้ต้องผสมผสานเข้าด้วยกันระหว่างพื้นที่กับการปฏิบัติงานของหน่วยงานในระดับต่างๆ รวมทั้งภาคเอกชน โดยภาครัฐจะต้องกระอำนาจและบทบาทการบริหารจัดการให้แก่องค์กรระดับท้องถิ่นในการมีส่วนร่วมดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ให้มากยิ่งขึ้น

การมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบ้านปางถ้า แม้จะมีการบริหารจัดการที่ดีและความร่วมมือและการให้ความช่วยเหลือของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภายในและนอกชุมชน แต่ยังคงพบว่ายังขาดความบกพร่องในการจัดการด้านพื้นที่ที่ไม่มีผลกระทบต่อทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เนื่องจากการจัดการพื้นที่ใดๆ ในชุมชนย่อมก่อให้เกิดผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อมไม่มากก็น้อย แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นที่ยอมรับได้ในชุมชน การประเมินผลการทำงานร่วมกันทำให้รู้ถึงข้อผิดพลาดและผลสำเร็จในการดำเนินงาน ทำให้เกิดการแสดงความคิดเห็นร่วมกัน ดังนั้น เมื่อเกิดปัญหาในการดำเนินงานมีการรวมกลุ่มกัน เพื่อแสวงหาแนวทางในการจัดการปัญหา นอกจากสามารถแก้ปัญหาได้แล้วยังเป็นการสืบทอดและถ่ายทอดความรู้ให้กับบุคคลในชุมชน ทำให้เกิดความมั่นใจในการทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับการศึกษาของมนตรี กรรพุมมาลย์ (2533) อีกทั้งยังทำให้คนในชุมชนเกิดความใกล้ชิด เห็นอกเห็นใจเกิดความสมัครสมานสามัคคีกัน ผลประโยชน์ที่ได้รับไม่ว่าจะเป็นในรูปแบบใดก็ส่งผลต่อสิ่งแวดล้อมและคนในชุมชนเองทั้งสิ้น ในส่วนของ ภาวเดช พยัณวิเชียร (อ้างแล้ว) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จำเป็นที่สุดท้ายคือการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน เสริมสร้างองค์ความรู้ต่างๆ เพื่อเป็นการลดช่องว่าง

ของความอ่อนด้อย เพราะองค์ประกอบการมีส่วนร่วมของชุมชนมีความจำเป็น เนื่องจากทรัพยากร การท่องเที่ยว คือ ธรรมชาติ ระบบนิเวศ ชุมชน สังคม ดังนั้นถ้าชุมชนไม่แข็งแรงก็จะทำให้ การพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นไปอย่างไม่มั่นคงและก้าวหน้า ดังนั้นในการดำเนินการมีส่วนร่วมด้านการ จัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบ้านปางดำ จำเป็นต้องนำองค์ประกอบหลัก ที่ได้กล่าวมาข้างต้นมาจัดการให้ครบสมบูรณ์ เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ถูกต้องเหมาะสม สอดคล้อง กับบริบทชุมชน อันนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

5.3 ข้อเสนอแนะทั่วไป

5.3.1 ข้อเสนอแนะต่อชุมชน

- 1) ชุมชนควรให้ความระมัดระวังในการพัฒนา ปรับปรุงระบบการจัดการสิ่งแวดล้อม ที่อาจ ทำให้เกิดความสูญเสียสภาพดั้งเดิมของระบบนิเวศ
- 2) ควรมีการสร้างเครือข่ายในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในระดับตำบลอย่างเป็นทางการ เพื่อทำให้เกิดการมีส่วนร่วมและเพิ่มความเข้มแข็งในระดับองค์กรท้องถิ่น

5.3.2 ข้อเสนอแนะต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

- 1) จัดตั้งองค์กรในรูปแบบของคณะกรรมการป่าชุมชนอย่างเป็นทางการ เพื่อปรับปรุง วิธีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างต่อเนื่อง
- 2) ประชาสัมพันธ์และส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อการอนุรักษ์ สภาพแวดล้อม เพื่อส่งเสริมความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจ โดยจัดสรรผลประโยชน์อย่างเท่าเทียม และเสมอภาคกัน

5.4 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

- 1) ควรศึกษาประเด็นความขัดแย้งในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมใน ชุมชน ในประเด็นทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมในเชิงลึก